
GRONDWETTELIJK HOF 26 JUNI 2008

VERZEKERINGEN**Levensverzekering – Gemengde levensverzekering – Inbreng of inkorting in geval van overlijden van de verzekeringnemer – Schending verbod op discriminatie**

Artikel 124 van de wet op de landverzekeringsovereenkomst schendt de artikelen 10 en 11 G.W., in zoverre het ertoe leidt dat, in geval van spaarverrichting door de erflater in de vorm van een gemengde levensverzekering, de reserve niet kan worden ingeroepen ten aanzien van het kapitaal.

Zet.: M. Bossuyt en M. Melchior (voorzitters), P. Martens, R. Henneuse, E. De Groot, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, J. Spreutels en T. Merckx-Van Goey (rechters), E. Derycke en R. Henneuse (verslaggevers)

Pl.: Mrs. J.-M. Hauspie loco R. Verroken en E. Eneman loco R. Depla en L. Schuermans, J.-L. Schuermans

Zaak: 96/2008

(...)

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging

Bij arrest van 10 mei 2007 in zake Roger Lameire en Conny Lameire tegen Walter Lameire, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 29 mei 2007, heeft het hof van beroep te Gent de volgende prejudiciële vraag gesteld:

“Schendt artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst de artikelen 10 en 11 van de Grondwet doordat dit artikel ertoe leidt dat, ingeval van een spaarverrichting door de erflater in de vorm van een gemengde levensverzekering, de reserve niet kan worden ingeroepen, ook wanneer het levensverzekeringscontract een technisch anders geformuleerde spaarvorm is, waar indien de spaarinspanning van de erflater veeleer tot uiting was gekomen door de aankoop van effecten of andere spaartegoeden, de reserve wel kan worden ingeroepen, men met andere woorden wel een vordering tot inkorting kan instellen?”.

(...)

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil

Voor de verwijzende rechter is hoger beroep ingesteld tegen een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge waarbij de vereffening en verdeling van de nalatenschap van de moeder van de partijen werd bevolen.

In dat vonnis werd voor recht gezegd dat de verzekeringsovereenkomst, gesloten door de moeder van de appellanten en van de geïntimeerde voor de verwijzende rechter, niet onder de toepassing van artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst valt, dat de appellanten de uitkering ten gevolge van een duidelijke

ASSURANCES**Assurance vie – Assurance vie mixte – Rapport ou réduction en cas de décès du preneur d’assurance – Violation de l’interdiction de discrimination**

L’article 124 de la loi du 25 juin 1992 sur le contrat d’assurance terrestre viole les articles 10 et 11 de la Constitution en ce que cette disposition a pour effet que la réserve ne peut être invoquée à l’égard du capital en cas d’opération d’épargne par le decujus sous la forme d’une assurance vie mixte.

begiftiging – zij het een onrechtstreekse – door hun moeder hebben verkregen en dat zij het bedrag van die schenking in de massa moeten inbrengen.

Het beroep strekt ertoe voor recht te horen zeggen dat het “KBC Life Invest Plan” (van het type “tak 23”) wel degelijk een levensverzekering is, waarvan de uitbetaling van het kapitaal aan beide appellanten onder de toepassing van artikel 121 (beding ten behoeve van een derde) van de voormelde wet van 25 juni 1992 valt en niet aan inbreng in de nalatenschap is onderworpen.

De geïntimeerde vraagt in hoofdorde de bevestiging van het bestreden vonnis. In zoverre de verwijzende rechter van oordeel zou zijn dat de voormelde verzekeringspolis onder de toepassing van artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 valt, vraagt hij – in ondergeschikte orde – dat een prejudiciële vraag over de bestaanbaarheid van die bepaling met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie zou worden gesteld.

Volgens de verwijzende rechter wijkt het voormelde artikel 124 af van de in beginsel algemeen geldende principes van de inbreng – waarborg van de gelijkheid tussen de erfgenamen – en de inkorting – waarborg dat de erfgenaam zijn voorbehouden gedeelte van de nalatenschap (“reserve”) ontvangt.

Volgens de geïntimeerde hebben de appellanten, aan wie ten gevolge van hun aanwijzing als begunstigden een kapitaal werd uitgekeerd, een schenking ontvangen. Het voormelde artikel 124 doet volgens hem afbreuk aan de mogelijkheid tot het aanvoeren van de bescherming van het voorbehouden gedeelte, regeling die van dwingend recht is. Om artikel 124 buiten toepassing te laten zijn er volgens de geïntimeerde drie mogelijkheden: ofwel is de in het geding zijnde overeenkomst geen levensverzekering, maar een beleggings-

overeenkomst (hij vraagt bijgevolg een herkwalficatie), ofwel is artikel 124 niet bestaanbaar met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, ofwel stonden de betaalde premies kennelijk buiten verhouding tot de vermogenstoestand van zijn moeder.

Vervolgens stelt de verwijzende rechter de voormelde prejudiciële vraag.

III. In rechte

(...)

– B –

B.1. De prejudiciële vraag heeft betrekking op artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst (hierna: de wet van 25 juni 1992) dat bepaalt:

“Art. 124. Inbreng of inkorting in geval van overlijden van de verzekeringnemer.

In geval van overlijden van de verzekeringnemer zijn de premies die hij heeft betaald, niet aan inbreng of inkorting onderworpen, behalve voor zover het betaalde kennelijk buiten verhouding staat tot zijn vermogenstoestand, in welk geval de inbreng of de inkorting het bedrag van de opeisbare prestaties niet mag overschrijden.”

Die bepaling is opgenomen in “C. Rechten van de erfgenamen van de verzekeringnemer ten aanzien van de begunstigde” van afdeling V “Rechten van de begunstigde” van hoofdstuk II “Levensverzekeringsovereenkomsten” van titel III “Persoonsverzekeringen” van de wet van 25 juni 1992.

B.2. Het Hof wordt ondervraagd over de bestaanbaarheid van het voormelde artikel 124 met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie doordat die bepaling ertoe zou leiden dat naar gelang van de aard van een spaarverrichting van een verzekeringnemer, inmiddels erflater, het voorbehouden gedeelte van de nalatenschap van de erflater die zulk een spaarverrichting had gedaan, al dan niet is beschermd, zodat al dan niet een vordering tot inkorting kan worden ingesteld.

Het aan het Hof voorgelegde verschil in behandeling heeft volgens de geïntimeerde voor de verwijzende rechter betrekking op twee categorieën van reservataire erfgenamen: enerzijds, degenen die, wanneer zij een schenking hebben ontvangen, aan de regels van de inbreng en de inkorting zijn onderworpen en, anderzijds, degenen die als begunstigten van een gemengde levensverzekeringsovereenkomst, niet aan die regels zijn onderworpen, althans niet wat het kapitaal betreft.

Wat de begrippen “inbreng” en “inkorting” betreft

B.3.1. In boek III van het Burgerlijk Wetboek worden de begrippen inbreng en inkorting nader omschreven: de inbreng in titel I “Erfenissen”, hoofdstuk VI “Verdeling en inbreng”, afdeling II “Inbreng” (art. 843 tot 869) en de inkor-

ting in titel II “Schenken onder de levenden en testamenten”, hoofdstuk III “Beschikbaar gedeelte der goederen en inkorting”, afdeling II “Inkorting van schenkingen en legaten” (art. 920 tot 930).

B.3.2. De artikelen 843 en 844 (inbreng) van het Burgerlijk Wetboek bepalen:

“Art. 843. Ieder erfgenaam die tot een erfenis komt, moet, zelfs indien hij onder voorrecht van boedelbeschrijving aanvaardt, aan zijn medeërfgenen inbreng doen van al hetgeen hij van de overledene, bij schenking onder de levenden, rechtstreeks of onrechtstreeks ontvangen heeft; hij mag de giften niet behouden noch de legaten opeisen, die hem door de overledene zijn gedaan, tenzij de giften en legaten hem uitdrukkelijk zijn gedaan bij vooruitmaking en buiten erfdeel of met vrijstelling van inbreng.”

“Art. 844. Zelfs ingeval de giften en legaten gedaan zijn bij vooruitmaking of met vrijstelling van inbreng, mag de erfgenaam ze bij de verdeling slechts behouden ten belope van het beschikbaar gedeelte; het meerdere is aan inbreng onderworpen.”

B.3.3. De artikelen 920, 921 en 922, eerste lid, (inkorting) van het Burgerlijk Wetboek bepalen:

“Art. 920. Beschikkingen, hetzij onder de levenden, hetzij ter zake des doods, die het beschikbaar gedeelte overschrijden, kunnen na het openvallen van de erfenis tot dat gedeelte ingekort worden.”

“Art. 921. Inkorting van beschikkingen onder de levenden kan alleen gevorderd worden door degenen aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent, en door hun erfgenamen of rechtverkrijgenden; de begiftigden, de legatarissen en de schuldeisers van de overledene kunnen deze inkorting niet vorderen, noch er voordeel van genieten.”

“Art. 922. Om de inkorting te bepalen, vormt men een massa uit alle goederen die bij het overlijden van de schenker of erflater aanwezig waren. De goederen waarover hij bij schenking onder de levenden heeft beschikt, worden fictief daarbij gevoegd volgens hun staat ten tijde van de schenkingen en hun waarde ten tijde van het overlijden van de schenker. Over al die goederen berekent men, na aftrek van de schulden, het gedeelte waarover hij heeft mogen beschikken, met inachtneming van de hoedanigheid van de door hem achtergelaten erfgenamen.

[...].”

B.3.4. De kinderen van de erflater worden beschermd door voor die reservataire erfgenamen een voorbehouden gedeelte (“reserve”) vast te stellen waarover de erflater niet vrij kan beschikken.

Artikel 913 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt:

“De giften, hetzij bij akten onder de levenden, hetzij bij testament, mogen de helft van de goederen van de beschikker

niet overschrijden, indien hij bij zijn overlijden slechts één kind achterlaat; een derde, indien hij twee kinderen achterlaat; een vierde, indien hij er drie of meer achterlaat.”

Wat de levensverzekering en de bescherming van de reservataire erfgenamen betreft

B.4. De in het geding zijnde bepaling wordt in de parlementaire voorbereiding als volgt toegelicht:

“Artikel 124 is bedoeld voor het geval waarin de erfgenamen van de verzekeringnemer, zonder de uitkering te verkrijgen, samen met de aangewezen begunstigde tot de erfenis komen.

In zodanig geval zijn er twee mogelijkheden.

Eenzijds, wanneer de aangewezen begunstigde zelf een van de erfgenamen van de verzekeringnemer is, moet het vraagstuk worden geregeld van de inbreng in de nalatenschap van de gift die door de verzekeringnemer aan de aangewezen begunstigde is gedaan.

Anderzijds, wanneer de verzekeringnemer een begunstiging heeft toegekend op het voorbehouden erfdeel, is het de vraag of, en in welke mate, de [reservataire erfgenamen] de in de verzekeringsovereenkomst vervatte gift kunnen doen inkorten.

Laten wij onmiddellijk erop wijzen dat de eventuele inbreng en inkorting alleen mogen betrekking hebben op de gestorte premies en niet op het verzekerde kapitaal, dat nooit tot het vermogen van de verzekeringnemer heeft behoord. Deze oplossing was reeds neergelegd in artikel 43 van de wet van 1874.

Voorts wordt in het ontwerp, overeenkomstig de rechtsleer op dat gebied, verduidelijkt dat de regels betreffende de inbreng en de inkorting alleen toepasselijk zijn op de premies die de verzekeringnemer heeft betaald, in zover het betaalde kennelijk buiten verhouding staat tot zijn vermogenstoestand.

Ten slotte, wanneer de som van de betaalde premies het bedrag van het verzekerde kapitaal overschrijdt, worden de inbreng en de inkorting tot dat bedrag beperkt.” (*Parl. St. Kamer 1990-91, nr. 1586/1, pp. 102-103*).

B.5.1. In haar advies van 18 februari 2005 wijst de Commissie voor verzekeringen erop dat in een aantal recente uitspraken van hoven en rechtbanken levensverzekeringsovereenkomsten als spaar- of beleggingsproducten worden geherkwalificeerd:

“Sommige rechters zijn van oordeel dat de flexibelere verzekeringsproducten die recent hun intrede hebben gemaakt op de markt en die mikken op het spaargeld van gezinnen geen aleatoir karakter meer hebben en dat het dus niet meer gerechtvaardigd is om aan deze overeenkomsten de door de levensverzekeringsreglementering toegekende voordelen te verlenen.

Dergelijke rechterlijke reacties worden meestal waargenomen wanneer aanzienlijke bedragen in de vorm van koopsommen of periodieke premies belegd worden door personen van een zekere leeftijd en de winst van de overeenkomst aan een derde wordt toegekend in geval van overlijden. Op het ogenblik van het overlijden voelen de reservataire erfgenamen zich benadeeld door deze toekenning, die volgens hen bijdraagt tot het verduisteren van sommen die in principe in de nalatenschap hadden moeten worden opgenomen.

Artikel 121 van de wet van 25 juni 1992 belet hen echter, via het systeem van het beding ten behoeve van derden, hun rechten op het kapitaal te doen gelden. Er wordt namelijk van uitgegaan dat het door de derde geïnde kapitaal nooit tot het vermogen van de overledene heeft behoord.

Artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 maakt het voor de erfgenamen echter wel mogelijk om de inkorting te vragen van de door de verzekeringnemer gestorte premies, maar enkel wanneer de verrichte stortingen kennelijk buiten verhouding staan tot zijn vermogenstoestand.

Om de sommen die uit hoofde van de overeenkomst gestort zijn terug te doen keren naar de nalatenschap, verkiezen sommige rechtbanken een diskwalificatie boven de toepassing van deze bepaling, waaraan strikt gedefinieerde voorwaarden verbonden zijn.” (*Commissie voor Verzekeringen, 18 februari 2005, Doc. C/2004/6, advies “inzake de herkwalificatie van levensverzekeringsovereenkomsten – Artikel 124 van de wet van 25 juni 1992”, p. 1-2, www.cbfa.be*).

B.5.2. In datzelfde advies onderzoekt de Commissie voor Verzekeringen de levensverzekering in het licht van de bescherming van de reservataire erfgenamen:

“De aanzienlijke bedragen die in levensverzekeringen tegen koopsom of in levensverzekeringen met vrije stortingen en vrije afkoop kunnen worden belegd, doen vragen rijzen naar de bescherming van de reservataire erfgenamen tegen wat soms beschouwd kan worden als een onttrekking van bepaalde financiële activa aan de nalatenschap.

Artikel 124 van de wet van 25 juni 1992 bepaalt in dit verband dat in geval van overlijden van de verzekeringnemer de premies die hij heeft betaald, niet aan inbreng of inkorting zijn onderworpen, behalve voor zover het betaalde kennelijk buiten verhouding staat tot zijn vermogenstoestand, in welk geval de inbreng of de inkorting het bedrag van de opeisbare prestaties niet mag overschrijden.

Met andere woorden, enkel de premies zijn onderworpen aan inbreng of inkorting en dan nog enkel wanneer ze kennelijk overdreven zijn. Het kapitaal ontsnapt aan de vorderingen van de erfgenamen. Artikel 124 concentreert zich dus uitsluitend op de verarming van het vermogen als gevolg van de premiebetaling en ontnemt in principe aan de erfgenamen elke aanspraak op de begunstiging die de overleden verzekeringnemer aan een van zijn erfgenamen of aan een derde heeft toegekend.

Aangezien de levensverzekering zich steeds meer als een spaarproduct profileert, rijst de vraag of deze bescherming wel voldoende is en of de redenen waarom de vrijgevigheid die via de begunstiging plaatsvindt aan de erfopvolging ontsnapt, wel altijd plausibel zijn.

Het staat vast dat het gunstregime dat werd verleend aan de levensverzekering via artikel 124 van de wet van 25 juni 1992, en, eerder, door artikel 43 van de wet van 11 juni 1874, dat werd gewijzigd door de wet van 14 juli 1976, gerechtvaardigd was door het feit dat de levensverzekering werd opgevat als een normale daad van voorzorg die een beperkte verarming van het vermogen inhield, omdat ze meestal de vorm aannam van de betaling van periodieke premies van een redelijk bedrag. Dit is nu niet meer het geval. Er is nu meer verscheidenheid dan vroeger. Sommige levensverzekeringsproducten zijn financiële beleggingen en slopen een enorm spaartegoed op dat de reserve ernstig kan aantasten. Daarom is het moeilijk te begrijpen waarom de begunstiging anders zou moeten worden bekeken dan om het even welke andere toekenning ten kosteloze titel.

[...]

Artikel 124 lijkt dus weinig werkbaar. Dit artikel biedt geen toereikende bescherming aan de reservataire erfgenamen.” (*ibid.*, p. 8-9).

De Commissie voor Verzekeringen besluit:

“[...] de Commissie [is] van oordeel dat, tenzij het instituut van de erfrechtelijke reserve in vraag zou gesteld worden, de levensverzekering onder geen enkele vorm mag gebruikt worden als middel om soms belangrijke geldsommen aan de erfopvolging te onttrekken. Dit was overigens ook de wil van de wetgever in 1992, wanneer hij het specifieke regime van artikel 124 heeft ingevoerd.” (*ibid.*, p. 12).

B.6.1. Krachtens artikel 121 van de wet van 25 juni 1992 heeft de begunstigde van een levensverzekering door het enkele feit van zijn aanwijzing recht op de verzekeringsprestaties.

Artikel 121 is een toepassing op de levensverzekering van de regels betreffende het beding ten behoeve van een derde. Vóór de aanvaarding van de begunstiging behoort het recht van de begunstigde reeds – weliswaar precair – tot zijn vermogen (*Parl. St. Kamer 1990-91*, nr. 1586/1, p. 101).

Vermits het door de begunstigde geïnde kapitaal nooit tot het vermogen van de erflater heeft behoord, verhindert artikel 121 bijgevolg dat reservataire erfgenamen hun rechten op dat kapitaal kunnen doen gelden.

B.6.2. Het in het geding zijnde artikel 124 voorziet wel in de mogelijkheid van inbreng of inkorting van de door de verze-

keringnemer betaalde premies, doch enkel op voorwaarde dat die stortingen kennelijk buiten verhouding tot zijn vermogenstoestand staan.

Het kapitaal dat ten gevolge van het overlijden van de verzekeringnemer aan de begunstigde wordt uitgekeerd, keert evenwel niet terug in de nalatenschap van de erflater-verzekeringnemer en ontsnapt aan de vordering van de erfgenamen.

B.6.3. De gunstregeling die aan de levensverzekering door artikel 124 is verleend – en eerder door artikel 43 van de wet van 11 juni 1874, zoals gewijzigd bij de wet van 14 juli 1976 – was verantwoord door het feit dat de levensverzekering werd opgevat als een normale daad van voorzorg die een beperkte verarming van het vermogen inhield, omdat ze meestal de vorm aannam van de betaling van periodieke premies van een redelijk bedrag.

B.6.4. Thans is zulks evenwel niet meer het geval. Sommige verzekeringsproducten zijn echte financiële beleggingsinstrumenten geworden waarbij aanzienlijke spaartegoeden worden gemobiliseerd, met als gevolg dat het voorbehouden gedeelte dat krachtens de wet aan de reservataire erfgenamen dient te worden gewaarborgd, ernstig kan worden aangetast.

Dat kan ertoe leiden dat ten gevolge van een begunstiging door een verzekeringnemer van slechts een of meer van zijn kinderen, met uitsluiting van een of meer andere, de niet-begunstigde reservataire erfgenamen in werkelijkheid, in meer of mindere mate, worden onterfd.

B.6.5. Bijgevolg kan de in het geding zijnde maatregel tot onevenredige gevolgen leiden wat de behandeling van verschillende categorieën van reservataire erfgenamen betreft, naargelang zij al dan niet begunstigde zijn van de levensverzekeringsovereenkomst van de erflater.

Zulks geldt des te meer, nu geen verantwoording bestaat om reservataire erfgenamen, begunstigten van een levensverzekeringsovereenkomst, anders te behandelen, wat de inbreng en de inkorting betreft, dan reservataire erfgenamen, begunstigten van een andere vrijgevigheid, zoals een schenking. Het risico van een aantasting van het voorbehouden gedeelte is in beide gevallen niet dermate verschillend dat het een objectieve en redelijke verantwoording zou bieden om, in het eerste geval, de inbreng en de inkorting te beperken tot de gevallen waarin het in het geding zijnde artikel 124 voorziet.

B.7. De prejudiciële vraag dient bevestigend te worden beantwoord.

(...)

Noot

*De identiteitscrisis van de levensverzekering: de rechtspositie van de erfgenaam vs de begunstigde*Kurt Termote¹**LANGE TIJD KON HET VERZEKERINGSRECHT ALS EEN LEX SPECIALIS FUNGEREN...**

Het verzekeringcontract is een bijzonder gereglementeerde overeenkomst met een eigen spellogica bij de contractsluiting, een afzonderlijke rechten- en plichtenleer en specifieke regels die o.m. de duurtijd van het contract, de bewijsvoering of de verjaring regelen.

Daarin hebben de levensverzekeringen een nog meer gepiviligeerde positie verworven met afwijkende bepalingen op het “*gemeen verzekeringsrecht*” maar ook op bepaalde beginselen van het burgerlijk recht, vooral dan wat het patrimoniaal eigendomsrecht betreft in de relatie tussen gehuwde partners onderling en de doorwerking naar de erfgenamen. Deze bijzondere positie werd destijds verantwoord door de eigenheid van het levensverzekeringsbedrijf dat minder dan de schadeverzekeringen een risicoverzekering maar eerder een spaarverzekering uitmaakt met een aleatoire factor. De tijdsgeest ging toen ook uit van een levensverzekering waar mits betaling van periodieke premies een kapitaal op einddatum werd samengesteld.

De grondvesten van de levensverzekering werden de voorbije jaren systematisch in vraag gesteld. Op een ogenblik dat de levensverzekeringsproducten meer en meer via bancaire distributiekanaalen hun weg naar de klant vonden en een substituuut gingen vormen voor bepaalde spaar- en beleggingsproducten, werd steeds nadrukkelijker de vraag gesteld naar de eigen kenmerken van de levensverzekering. Het risico of “alea”-element moest de onderscheidende factor vormen maar werd steeds holler naarmate de verzekeraars met innoverende producten kwamen. Zo was er de tak-23-verzekering zonder gewaarborgd rendement die erg dicht aanleunde bij klassieke bancaire fondsen en vaak een tegenverzekering voorzag bij overlijden.

Ook de evolutie naar koopsompolissen waar de verzekeringnemer via een éénmalige premie bij de contractsluiting en niet langer via regelmatige premiebetalingen de eindprestatie ging vormen, voerden de druk op.

De wetgever speelde op deze tendens in door de reglementering gaandeweg te verruimen tot producten die door verzekeraars werden aangeboden zonder duidelijke aanwijzing

van een manifeste kansfactor (wat bv. met kapitalisatieproducten het geval was).

Ook de Commissie voor Verzekeringen boog zich in haar advies van 18 februari 2005² over de vraag of bepaalde levensverzekeringen wel nog een kanscontract zijn. De Commissie oordeelde dat voor bepaalde vormen (verzekeringen uitgesteld kapitaal met een tegenverzekering van het verworven spaartegoed) dit kanselement veel minder duidelijk is maar stelde niettemin dat dergelijke producten levensverzekeringen in de zin van artikel 97 van de wet op de landverzekeringsovereenkomst zijn.

Deze discussie kende meteen een weerslag via de rechtspraak en literatuur omdat een aantal “levensverzekeringen” onder specifieke (fiscale)³ regels ressorteren maar de hele vraag was of een bepaald product wel voldoende intrinsieke kenmerken in zich droeg om als levensverzekering te kunnen gekwalificeerd worden. Daarbij steeds in het achterhoofd houdend dat rechters de kwalificatie kunnen wijzigen⁴.

Naarmate deze evolutie verder doorgang vond, werden ook andere fundamentele van het levensverzekeringsrecht ter discussie gesteld. Zo gaat de verzekeringswetgever uit van de onvoorwaardelijke kwalificatie van de levensverzekering als een “eigen goed” van de verzekeringnemer. Dit verleent de verzekeringnemer vrij absolute rechten op de wiskundige reserve in de vorm van mogelijkheid tot afkoop, voorschot of verpanding.

Verder heeft de verzekeringnemer de mogelijkheid om vrij een begunstigde aan te wijzen, die los staat van de (reservataire) erfgenamen. Bij uitkering wordt samenloop tussen de begunstigde en de erfgenamen in belangrijke mate vermeden omdat erfgenamen en schuldeisers enkel (marginaal) zullen kunnen ingrijpen wanneer aangetoond wordt dat de betaalde premies kennelijk buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand van de verzekeringnemer.

Daarmee wijkt het levensverzekeringsrecht af van de basisregels van het huwelijksvermogensrecht en wordt ze in de praktijk gehanteerd om bepaalde erfgenamen (die dan als

¹ Bedrijfsjurist.

² Commissie voor Verzekeringen, 18 februari 2005, Doc. C/2004/6, www.cbfa.be.

³ K. SPAGNOLI, “Fiscus stapt af van alea-vereiste”, *Fisc. Act.* 2007, nr. 25, p. 1.

⁴ Voor een summier overzicht van een aantal spraakmakende vonnissen en arresten, wordt verwezen naar L. SCHUERMANS, *Grondslagen van het Belgisch verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, nr. 833 en vn. 179 en 180.

begunstigde van een levensverzekering gaan optreden) te bevoordelen. De vraag was of deze voorkeursbehandeling nog langer verantwoord was⁵. Bepaalde auteurs hadden reeds het ongrondwettelijk karakter van deze onderscheiden

behandeling tussen reservataire erfgenamen en begunstigten van een levensverzekering aangekaart⁶. En het is precies over deze kwestie dat het Grondwettelijk Hof recentelijk uitspraak deed.

... MAAR HET GEMEEN RECHT HERWINT GAANDEWEG TERREIN OP HET VERZEKERINGSRECHT

Net zoals het “*alea*”-principe meer en meer in vraag wordt gesteld, davert ook de specifieke benadering inzake huwelijksvermogensrecht op haar grondvesten. Een recente uitspraak van het Grondwettelijk hof van 26 juni 2008, voegt hier een nieuw hoofdstuk aan toe.

Het Hof werd uitgenodigd om te antwoorden op een prejudiciële vraag van het hof van beroep te Gent in welke mate artikel 124 van de wet op de landverzekeringsovereenkomst een inbreuk vormt op het grondwettelijk gewaarborgd gelijkheidsbeginsel.

Waarover gaat het? Een verzekeringnemer had een levensverzekeringsovereenkomst (van het type tak 23 met een éénmalige koopsom) afgesloten. Na haar overlijden ontstaat discussie over de vraag of deze levensverzekering al dan niet dient ingebracht te worden in de massa.

Een van de zonen (die geen begunstigde van de polis was), maakt de zaak aanhangig voor de rechtbank van eerste aanleg te Brugge. De uitkering ten gevolge van deze levensverzekering moet volgens hem als een onrechtstreekse schenking beschouwd worden en bijgevolg in de massa ingebracht. Mocht het hier een gewone belegging geweest zijn via een bancaire product, dan zou hierover niet eens discussie gevoerd worden. Maar aangezien het om een levensverzekering ging waarop een afzonderlijke wetgeving van toepassing is, argumenteren de begunstigten van de levensverzekering dat een inbreng niet aan de orde is. In eerste aanleg oordeelt de rechter dat de verzekeringsovereenkomst niet onder artikel 97 van de wet van 25 juni 1992 valt en bijgevolg dient ingebracht te worden.

Tegen dit vonnis wordt beroep aangetekend. Daarbij wordt teruggerepen naar de bijzondere kwalificatie van de levensverzekering, die bij toepassing van artikel 121 van de wet op de landverzekeringsovereenkomst als een beding ten behoeve van een derde dient beschouwd te worden. Het gevormde kapitaal maakte geen deel uit van het actief van de nalatenschap en is krachtens artikel 124 niet (of slechts zeer uitzonderlijk) aan inbreng in de nalatenschap onderworpen.

De geïntimeerde vraagt van zijn kant bevestiging van het omstreden vonnis en in ondergeschikte orde – mocht het Hof van oordeel zijn dat de polis toch onder toepassing van arti-

kel 124 valt – een prejudiciële vraag voor te leggen aan het Grondwettelijk Hof over de verzoenbaarheid met het beginsel van non-discriminatie. De vraag die het Gentse hof voorlegt komt eigenlijk neer op de basisvraag in welke mate een levensverzekering (die hier als beleggingsvariant gebruikt werd) buiten de erfenis kan vallen daar waar aandelen en obligaties wel tot de erfenis behoren.

Daarbij wordt verwezen naar de regels uit het Burgerlijk Wetboek die het voorbehouden gedeelte voor de kinderen van de erflater regelen en het principe van de inkorting voorziet (art. 920 e.v. B.W.). De inkorting bestaat eigenlijk uit het herleiden van schenkingen en legaten. Inbreng (waarnaar art. 124 eveneens verwijst), slaat op de teruggave aan de nalatenschap van alles wat daaruit is gegaan met miskenning van de regels inzake voorbehouden deel (die toekomen aan de reservataire erfgenamen).

Volgens de geïntimeerde bestaat er geen objectieve en redelijke verantwoording voor het verschil tussen de gewone reservataire erfgenamen die de regels van inbreng en inkorting kunnen inroepen en de reservataire erfgenamen die als begunstigde van een gemengde levensverzekering optreden en niet aan de regels van inbreng en inkorting onderworpen zijn. De enige correctie die de wet landverzekering toestaat is deze waarbij de stortingen kennelijk buiten verhouding staan tot de vermogenstoestand van de erflater. Belangrijk hierbij is dat artikel 124 in dergelijk geval bovendien enkel de premies (en niet het kapitaal zelf) aan inbreng of inkorting onderhevig maakt én dan nog voor zover deze kennelijk overdreven zijn en niet in verhouding staan tot de vermogenstoestand, dit alles steeds beperkt tot de opeisbare prestaties.

De motivering die het Grondwettelijk Hof geeft, schetst de evolutie die levensverzekering heeft doorgemaakt en verwijst daarbij zowel naar de (voorbereiding) bij het wettelijk kader uit 1992 als het advies van de Commissie voor Verzekeringen dat besluit met de gedachte dat “*tenzij het instituut van de erfrechtelijke reserve in vraag zou gesteld worden, de levensverzekering onder geen enkele vorm mag gebruikt worden als middel om soms belangrijke geldsommen aan de erfopvolging te onttrekken. Dit was overigens de wil van de wetgever in 1992, wanneer hij het specifieke regime van artikel 124 heeft ingevoerd*”⁷.

⁵ B. DUBUISSON, “Les nouveaux produits d’assurance vie face au droit. La fin des privilèges?”, *T.B.B.R.* 2000, 358, nr. 24.

⁶ H. CASMAN, “L’assurance vie au regard du droit des donations et du droit successoral”, in B. DUBUISSON et P. JADOUL, *L’assurance vie et les pensions complémentaires*, Louvain-la-Neuve/Bruxelles, Bruylant, 2006, 69-93.

⁷ Advies Commissie voor Verzekeringen, p. 12.

De genese van artikel 124 van de wet landverzekering is in deze cruciaal. De bepaling gaat terug op artikel 43, lid 1 van de (oude verzekerings-)wet van 11 juni 1874 waarin de betaling van premies voor een levensverzekering nog als een gewone voorzorgsmaatregel werd beschouwd of zelfs de vervulling van een natuurlijke verbintenis⁸. Nadien en als gevolg van de wet van 14 juli 1976 voorzag lid 2 van artikel 43 een regeling van inbreng en inkorting ten voordele van de huwgemeenschap.

Het Hof overweegt dan ook dat sommige verzekeringsproducten echte financiële beleggingsinstrumenten geworden zijn waarbij aanzienlijke spaartegoeden worden gemobiliseerd met als gevolg dat het voorbehouden deel ernstig kan geschaad worden. Het Hof besluit dat bevestigend dient geantwoord worden op de prejudiciële vraag rond strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel.

Met deze uitspraak gaat de rechtspraak en ook het Grondwettelijk Hof verder op een lijn die bijna 10 jaar geleden werd ingezet toen het Hof zich diende uit te spreken over de onvoorwaardelijke kwalificatie van de levensverzekering als

eigen goed en eveneens besloot tot discriminatie⁹. En ook een aantal andere heikele thema's komen daarmee op het voorplan. Zo zitten wij opnieuw dicht bij de vraag of de begunstiging van een levensverzekering in alle gevallen moet primeren op bijvoorbeeld een testamentaire schikking waarin een algemene legataris is aangeduid¹⁰.

Daarmee brokkelt de autonomie van het verzekeringsrecht verder af en zijn de ogen nu gericht op de wetgever die nog maar eens uitgenodigd wordt om het raakvlak van het verzekeringsrecht met het gemeen recht te hertekenen. In dit soort aangelegenheden is immers nood aan rechtszekerheid voor alle betrokken partijen. De verzekeraar moet weten aan wie hij bevrijdend kan betalen zonder betrokken te worden in erfrechtelijke discussies tussen erfgenamen die hij veelal niet kent. Ook discussies tussen (reservataire) erfgenamen en begunstigten kunnen maar definitief gesloten worden éénmaal het rechtskader opnieuw stabiliteit vertoont en er een wetgevend antwoord komt op de vraag of de levensverzekering nog als achterpoortje kan dienen om bepaalde personen te onterven.

⁸ Zie ook B. DUBUISSON, "Opérations sur la réserve mathématique. Droits des bénéficiaires, des héritiers et des créanciers", in M. FONTAINE en J.-M. BINON (eds.), *La loi du 25 juin 1992 sur le contrat d'assurance terrestre*, Louvain-la-Neuve, Academia Bruylant, 1993, 295-338.

⁹ Arbitragehof 26 mei 1999, *B.S.* 18 augustus 1999; voor een bespreking en verdere verwijzingen, zie L. SCHUERMANS, *Grondslagen van het Belgisch verzekeringsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, p. 617-620, nrs. 843-847.

¹⁰ Rb. Brugge 23 maart 2004, *T. Not.* 2004, p. 689 met noot F. BOUCKAERT, "Rechten van de begunstigde van een levensverzekering versus rechthebbenden van de nalatenschap van de verzekeringnemer". In deze zaak had een man via authentiek testament twee algemene legatarissen aangeduid. Wanneer hij later zijn woning verkoopt en de opbrengst belegt in een verzekeringsformule, rijst de vraag of de erfgenamen van de man dan wel de algemene legatarissen als begunstigde optreden. De rechter houdt vast aan de kwalificatie als levensverzekering die als zodanig buiten de nalatenschap van de verzekeringnemer valt en besluit dat de uitkering dient te gebeuren aan de begunstigten van de levensverzekering en niet aan de algemene legatarissen.